

Sir Andràs Schiff

Boodschapper

Zijn kunstenaarschap is uniek. Met zijn pure interpretaties van Bach, Beethoven, Schubert, Schumann maar ook van bijvoorbeeld Janáček en Bartók, dient hij de kunst. En voor het concert doet hij iets even unieks, dat ook zijn levensfilosofie karakteriseert: Andràs Schiff maakt een buiging voor de piano.

Waarom doet u dat?

‘Ik doe dat uit respect voor de muziek en voor het instrument.’

Heeft dat misschien te maken met uw band met Japan?

‘Ik ben er vaak geweest, mijn vrouw is Japanees en ik heb ook Zen tempels bezocht. Het boek van Eugene Herrigel, Zen in de kunst van het boogschieten, heb ik leren kennen door Claudio Arrau die er vaak over sprak. Het is een belangrijk boek voor mij. Ik ben beïnvloed door Zen en heb het toegepast op het musiceren. Ik zou willen dat meer mensen dat zouden doen in deze tijd van competitie waar ik fel op tegen ben. De zenmeester geeft Herrigel een reprimande omdat hij juist over het feit dat hij het doel had geraakt terwijl hij de spirituele kant ervan totaal niet doorhad. Snel, hard en foutloos kunnen spelen zonder één enkele fout maakt je nog geen groot musicus, eerder integendeel. We luisteren naar zogenaamd perfecte CD's, maar het is alleen een klinische perfectie. De meeste dirigenten bekommeren zich louter om het samen spelen, maar dat is geen muziek. Zen is daarin een goede leermeester.’

Bij uw concert had ik de indruk dat de muziek zichzelf speelde.

‘Dat is wel mijn doel. Ik voel me als een boodschapper, een intermediair tussen componist en luisteraar. Ik doe het liefst een stap opzij. Natuurlijk is niemand van ons vrij van ijdelheid, maar elke dag probeer ik daarvan los te komen. Natuurlijk is je persoonlijkheid nog steeds van belang in de interpretatie die van dag tot dag verschilt, dat is onvermijdelijk. Elk muziekstuk heeft zijn eigen wetten, en je kunt je bepaalde vrijheden veroorloven maar altijd binnen door de componist en het werk gestelde grenzen. De Russische school vindt het maar saai als je de partituur volgt, maar ik ben het daar totaal mee oneens. Arrau zei: “Je moet niet bang zijn om saai gevonden te worden.” Dat is een heel goed advies. Wat de een saai vindt, kan voor de ander heel boeiend zijn. Er is niets erger dan opzettelijk proberen interessant of origineel te zijn. Dan wordt je heel snel een parodie van jezelf.’

Dat hoor je veel tegenwoordig, maar mensen zoals Lipatti dachten zo niet.

Hij schiet in de lach. ‘Absoluut niet! Het is interessant, Lipatti studeerde bij Cortot en ze konden niet meer verschillend zijn. Ik heb een enorm bewondering voor Cortot, maar ik ben totaal anders. Hij was een van de allergrootsten.’

Je hoort altijd zijn persoonlijkheid.

‘Ja zeker, hij was waarschijnlijk een heel complex persoon. Ik heb recent veel boeken uit zijn bibliotheek verworven. Hij was een gepassioneerd verzamelaar en in zijn interpretaties voel je al die informatie en diepte eromheen. Tegenwoordig is dat moeilijk, we zijn gedigitaliseerd en meer op onszelf.’

Dat viel me ook op in uw masterclasses, u haalt er liederen, symfonieën, opera bij.

‘Ja, het is heel belangrijk de context te voelen. Ik hoor graag mensen die iets te vertellen hebben, die niet alleen maar in hun muziekkamer zitten te oefenen. Dat is niet zo interessant. Natuurlijk kun je niet zonder die manuele voorbereiding, als ik een dag oversla voel ik me fysiek heel slecht, maar uiteindelijk gaat het om de inhoud.’

U houdt van lesgeven?

‘Meer en meer. Ik heb voor het eerst in mijn leven een klas. Ik ben nu 65 en ik wil minder spelen en minder reizen. Een klas is ook belangrijk voor me, want een masterclass is toch niet the real thing, een opleiding heeft continuïteit nodig.’

Waar geeft u les?

‘In Berlijn aan de Barenboim Academie.’

Ah, u neemt Nelson Goerners klas over.

‘Precies. Hij stopt. Ik weet niet waarom.’

Hij wil meer concerten geven.

‘Ja, hij is in een andere fase van het leven dan ik. Ik geniet ervan om de juiste mensen les te geven.’

Schnabel citeerde vaak een zen spreuk: ‘Een leraar kan slechts op het juiste moment de juiste deur openen, de leerling moet er zelf doorheen gaan.’

‘Schnabel is een van mijn idolen en hij gaf zijn hele leven gepassioneerd les. Het gaat ook om chemie met de studenten, en de school van Barenboim is me sympathiek omdat de studenten ook filosofie, geschiedenis, harmonieleer en andere muzikale vakken krijgen. Veel pianisten spelen heel goed, maar van theorie weten ze vaak maar weinig. Ze spelen een sonate van Schubert maar hebben nooit gehoord van de Winterreise. Dat is jammer. Een van mijn eerste leraren was György Kurtág. Ik speelde een sonate van Mozart en hij begon over Donna Anna en Sarastro. Hij veronderstelde dat ik alles kende. Ik was veertien en schaamde me. Ik rende naar de bibliotheek om de schade in te halen. Je kunt geen concert van Mozart spelen als je zijn opera's niet kent.’

U speelde alle Beethoven sonates in twintig steden.

‘Inmiddels al in vijftientwintig, zesentwintig...’

‘Beethoven is geen entertainment, maar is iets hogers.’

JOHANNA BERGIN

Schnabel zei dat je als pianist op den duur die muziek beter kent dan Beethoven zelf. Hij was altijd met de volgende sonate bezig.

‘En je ontdekt steeds nieuwe dingen! Een Beethoven-cyclus was een werkelijke uitdaging in mijn leven en ik wachtte met opzet tot na mijn vijftigste om de laatste twee sonates te leren. De Waldstein Sonate begreep ik niet. Ik vond het onmogelijk dat iemand een interessant stuk kon schrijven in C majeur. Ik was erg dom. Beethoven ontwikkelde zich langzaam, voor hem was het ook niet gemakkelijk. Die sonates hebben allemaal hun eigen karakter: dramatisch, komisch, aforistisch of lyrisch. Ik vergelijk het graag met Shakespeare. Richard III, Romeo, Hamlet, de sonnetten, je moet zijn als een kameleon. Ik ken geen andere componist met zoveel verschillende gezichten.’

En hoe stelt u die Beethoven-avonden samen, chronologisch?

‘Uiteindelijk is dat het beste, je voelt de evolutie. Op elke avond één van de populaire sonates, dat is meer voor de kaartverkoop denk ik. Beethoven is geen entertainment, het is iets hogers.’

Wat is muziek eigenlijk?

‘Moeilijk te definiëren. Muziek komt uit de stilte en eindigt daar weer. Architectuur en structuur beschrijven lukt nog wel, maar emotioneel is het heel moeilijk. Thomas Mann in Doctor Faustus was een uitzondering.’

We maken opnames en dat moeten we ook doen, maar de microfoon is niet onze God. Als Michelangeli Debussy of de Ballades van Brahms speelt dan hoor ik sonoriteit die de microfoon maar gebrekkig kan vangen, onze oren zijn beter. Ik denk ook aan de sonoriteit in de Bruckner van Celibidache, dat zijn lagen van klank geplaatst in de ruimte en tijd, mogelijk is dat een goed concept om muziek te duiden.’

Dat kun je niet reproduceren op een CD.

‘Nee. In je huiskamer klinkt het sowieso heel anders dan in de zaal. Het tempo kun je ook niet vastleggen en als het publiek er zit, is het weer anders. Je speelt wel niet drastisch anders, maar ik gebruik een beetje meer pedaal of juist minder. Je controleert met je derde, imaginaire oor, het is niet genoeg om er twee te hebben.’

Repeteerde u daarom twee dagen in de zaal voor een concert?

‘Dat doe ik altijd, zelfs als ik op mijn eigen instrument speel. Je moet ontdekken hoe het instrument klinkt in een bepaalde zaal met een bepaald stuk. Bernard Haitink vertelde me dat het hem twintig jaar had gekost om de akoestiek van het Concertgebouw te leren kennen.’

En de piano?

‘Ik hou van verschillende piano's voor verschillend repertoire: Bösendorfer, Steinway, Bechstein... De stemmers zijn een probleem. Die zijn er nog minder dan goede pianisten. Michel Brandjes is een tovenaars en hij neemt het zo serieus. In China had ik ooit een stemmer die de piano benaderde met een karatetrap. Voor mij is dat een doodzonde.’

Muziek en het leven zijn één voor u.

‘Ja, de muziek is geen museum. Ik zou willen dat het lesgeven in de opleiding van pianisten een belangrijker rol krijgt en dat studenten ook aan amateurs lesgeven, niet om later professor te worden, maar gewoon vanwege de liefde voor de muziek. Hoe luister je naar muziek? De wereld zou er beter uitzien. Maar er is geen geld, geen tijd. In het pre-digitale tijdperk gingen mensen op muziekles, ballet, ze studeerden talen, nu hebben de kinderen het al te druk. Muziekles wordt afgeschaft, ook in mijn eigen land in Hongarije. Ik ging naar school toen Zoltán Kodály nog leefde, en alle kinderen zongen. Er was een ontwikkeld concertpubliek.’

Was het niet Kodály die zei dat een slechte muziekleraar op school veel meer schade kan aanrichten dan een slechte opera-intendant?

‘Ik was op zijn begrafenis in 1967 en al een paar jaar later na zijn dood werd zijn programma voor muziekonderwijs afgeschaft. De situatie is sindsdien niet verbeterd en het kost niet veel geld om kinderen te laten zingen.’

In Nederland is het niet veel beter, maar gelukkig zijn er nu organisaties die zich inzetten voor muziekonderwijs aan alle kinderen.

‘Ik hoop dat ze succes hebben!’

ERIC SCHOONES